

Ergonomisko darba vides riska faktoru izraisītās arodslimības

Jeļena Reste, *Dr. med.*

arodveselības un arodslimību ārsts, sāpju ārsts

Rīgas Stradiņa universitāte

Darba drošības un vides veselības institūts

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

VITA BREVIS ARS LONGA

VSIA Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas
Aroda un radiācijas medicīnas centrs

Darba ietekme uz cilvēku

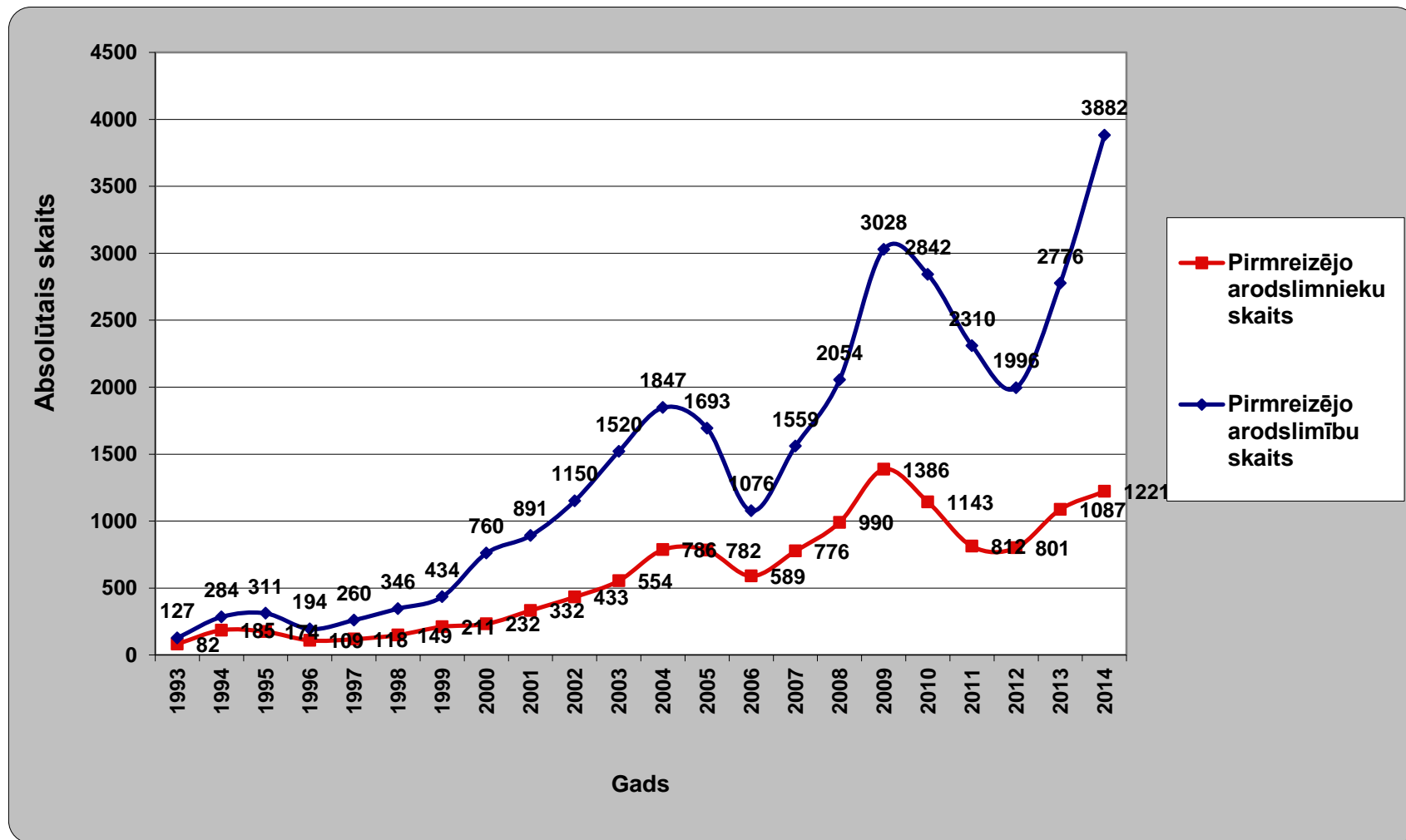
- Darbs var ietekmēt muskuļu un skeleta sistēmu dažādos veidos, un rezultātā var attīstīties vairāki slimību tipi:

1) ar darbu saistītas MSS slimības:

- » slimības ar daudzfaktoru etioloģiju, kuru izcelsmē citu faktoru starpā ir nozīme arī nelabvēlīgiem darba faktoriem;
- » dažādas slimības, ja to gaitu paasina vai paātrina kaitīgi darba apstākļi;

2) klasiskās muskuļu un skeleta sistēmas arodslimības – atsevišķām darbinieku kategorijām raksturīgas slimības, kuru cēlonis ir tikai darbavietas kaitīgi faktori.

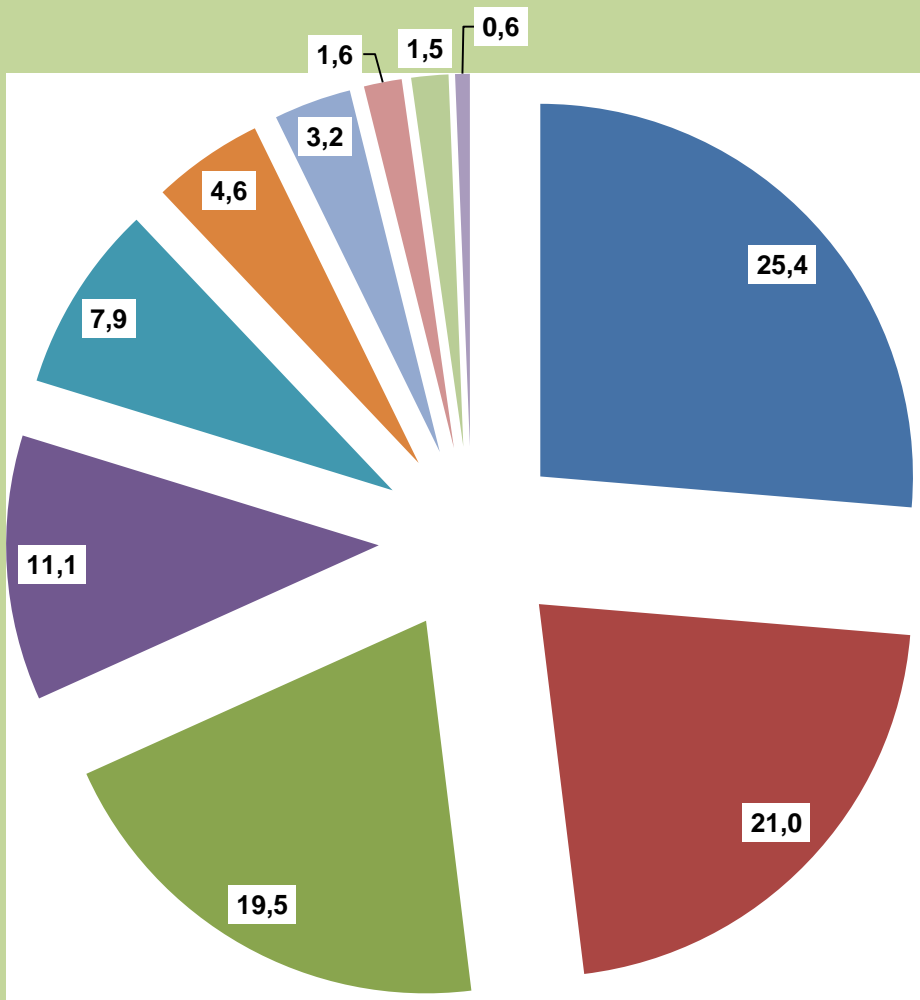
Kopējā pirmreizējo arodslimnieku un arodslimību skaita dinamika Latvijā 1993.-2014. g.

Arodslimnieku raksturojums 2014.gadā

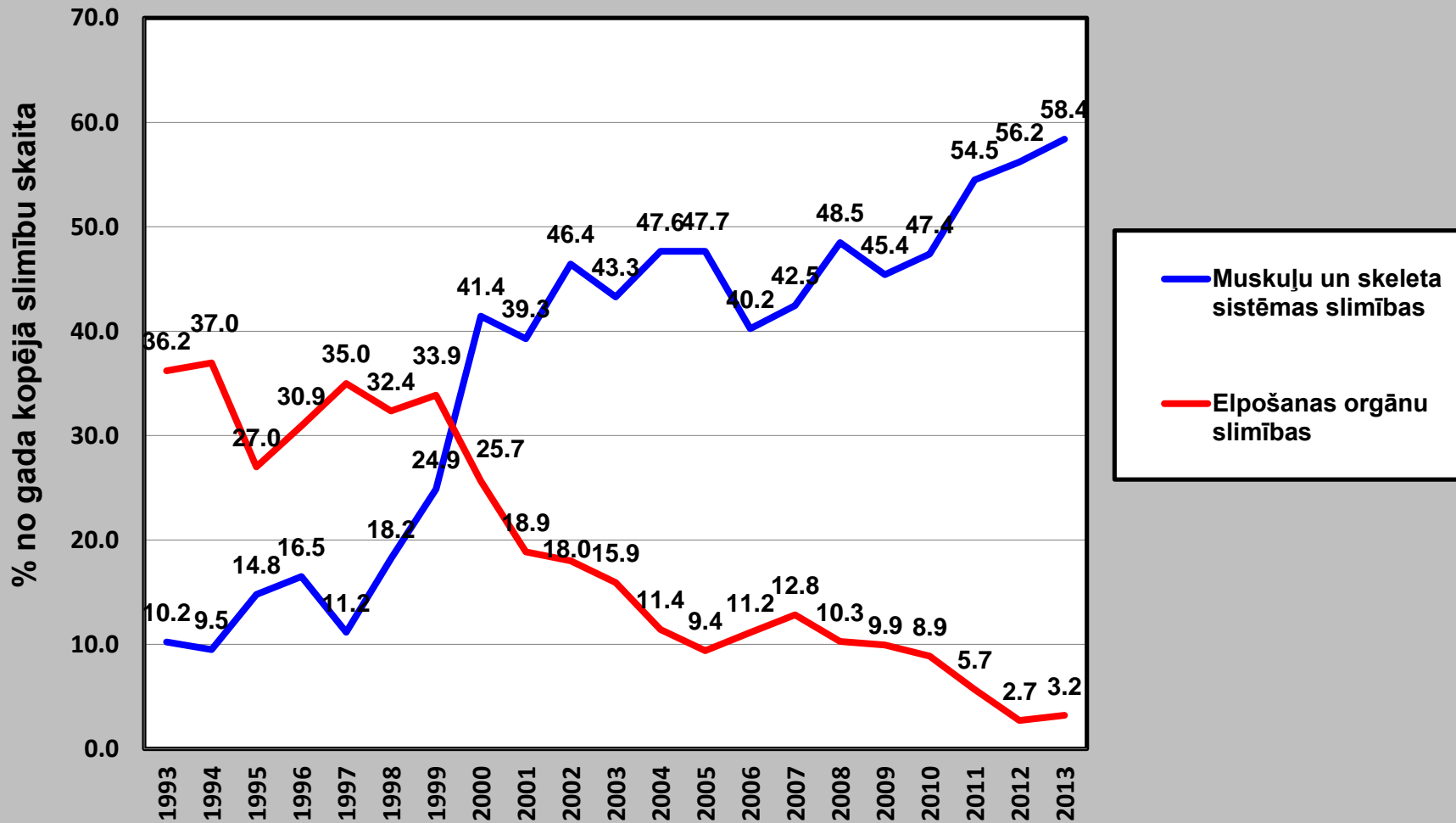
- Vidējais vecums 54,1 gadi
- Vīrieši 34,8% (n=425), sievietes 65,2% (n=796)
- Vidējais darba stāžs kaitīgu faktoru ietekmē 24,6 gadi
- Vidēji 3,2 arodslimības vienam cilvēkam
- 53,9% arodslimnieku no Rīgas un tās apkārtnes

Arodslimību top 10 Latvijā 2013. gadā

- Mugurkaula slimības
- Saistaudu slimības (tendinīti, Dipitrēna kontraktūra u.c.)
- Karpālā kanāla sindroms
- Artrozes
- Vibrācijas slimība
- Trokšņa izraisītā vādzirdība
- Elpošanas orgānu slimības
- Vēnu varikoze
- Elkoņa nerva neiropātija
- Ādas slimības

Muskuļu-skeleta slimību un elpošanas orgānu arodslimību īpatsvara dinamika Latvijā

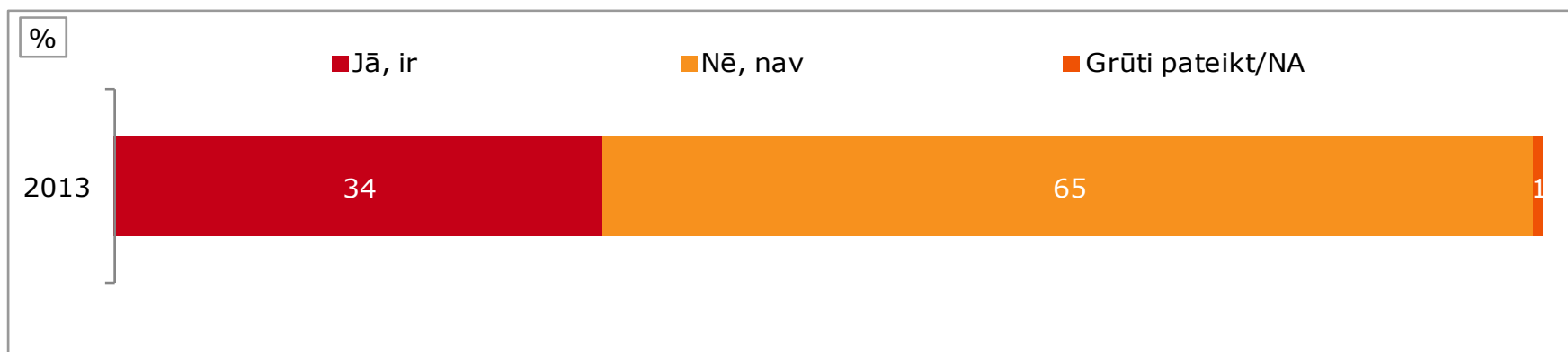
Balsta un kustību sistēmas arodslimības Latvijā

- Lielākā daļa no diagnosticētajām balsta un kustību aparāta arodslimībām ir fiziskās pārslodzes izraisītā, t.i. ergonomisko risku izraisītās slimības.
- Tie **veido vairāk nekā pusi no visiem arodslimību gadījumiem valstī.**
- Fiziskā pārslodze kā kaitīgais darba faktors pēdējos gados tiek konstatēta aptuveni 95% visu arodslimnieku:
 - » atkārtota smagumu pārvietošana,
 - » vienveidīgas kustības,
 - » piespiedu darba poza,
 - » slikta ergonomika.

- Atkarībā no slimības lokalizācijas un smaguma pakāpes balsta un kustību sistēmas slimības var dažādi ietekmēt darbaspējas: no pilnīgi netraucētām funkcionēšanas spējām līdz pat pilnīgai darba nespējai.
- Šīs slimības ir ļoti sāpīgas un spēj ievērojami pasliktināt dzīves kvalitāti.
- Muskuļu, cīpslu, saišu un locītavu slimību izraisītās, samazinātās darbaspējas un sāpes var negatīvi ietekmēt dažādus aspektus darba sniegunā:
 - izturību;
 - kognitīvās spējas vai koncentrēšanos;
 - racionalitāti / garastāvokli
 - mobilitāti;
 - veiklību.
- Šīs slimības var ietekmēt arī darba drošības aspektus.
- No balsta un kustību sistēmas slimībām reti kurš mirst, taču veselības problēmas parasti saglabājas uz visu atlikušo mūžu.

Vai Jums pēdējā gada laikā ir bijušas sāpes, kas ilgākas par 3 dienām?

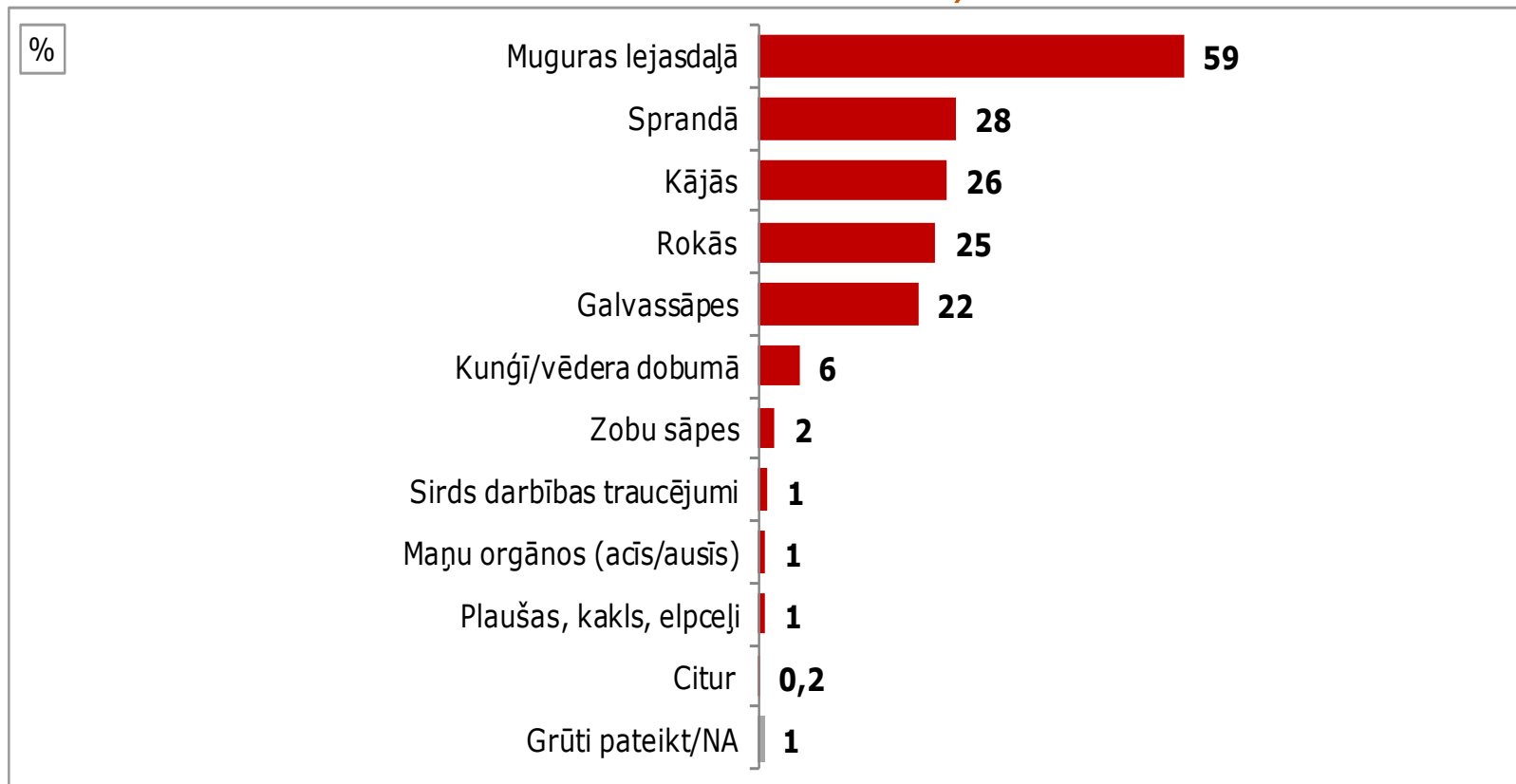
(Darba apstākļi un riski Latvijā 2012-2013: darba ņēmēji, n=2383)

- Sievietēm (38,6%) sāpes ir bijušas biežāk nekā vīriešiem (28,9%).
- Vecāka gadagājuma respondentiem pieaug arī sāpju biežums (18-24 gadi – 25,4%, 25-34 gadi – 26,8%, 35-44 gadi – 34,8%, 45-54 gadi – 39,9%, 55-80 gadi – 37,5%).

Kurā (-ās) ķermeņa daļā (-ās) Jums bija sāpes?

(Darba apstākļi un riski Latvijā 2012-2013: darba ņēmēji, kuriem pēdējā gada laikā ir bijušas sāpes, kas ilgākas par 3 dienām, n=814)

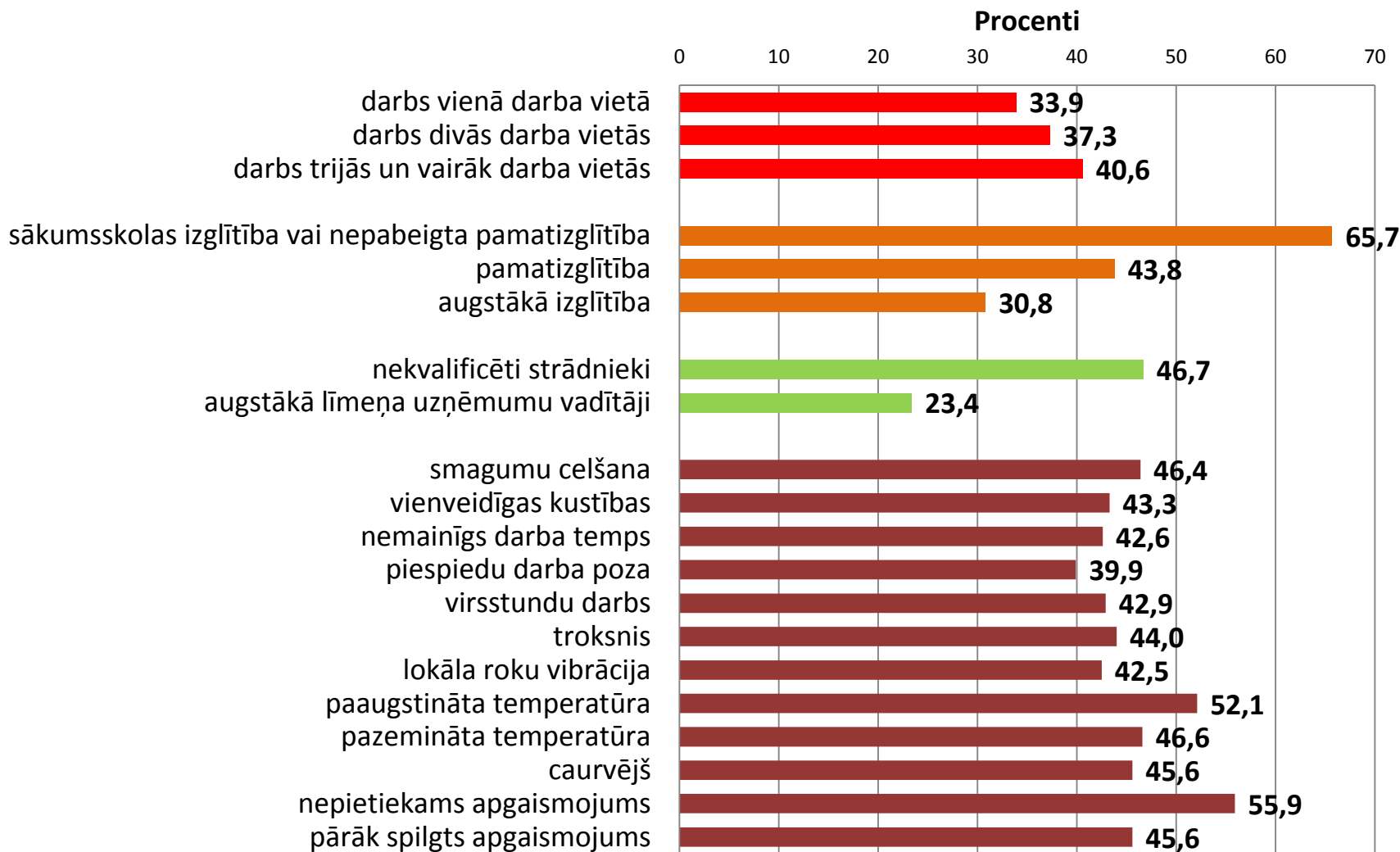
- Sievietes visbiežāk ir minējušas sāpes sprandā (31,4%) un galvassāpes (28,9%), bet vīrieši – sāpes muguras lejas daļā (63,5%)

Kā jūs rīkojāties sāpju dēļ?

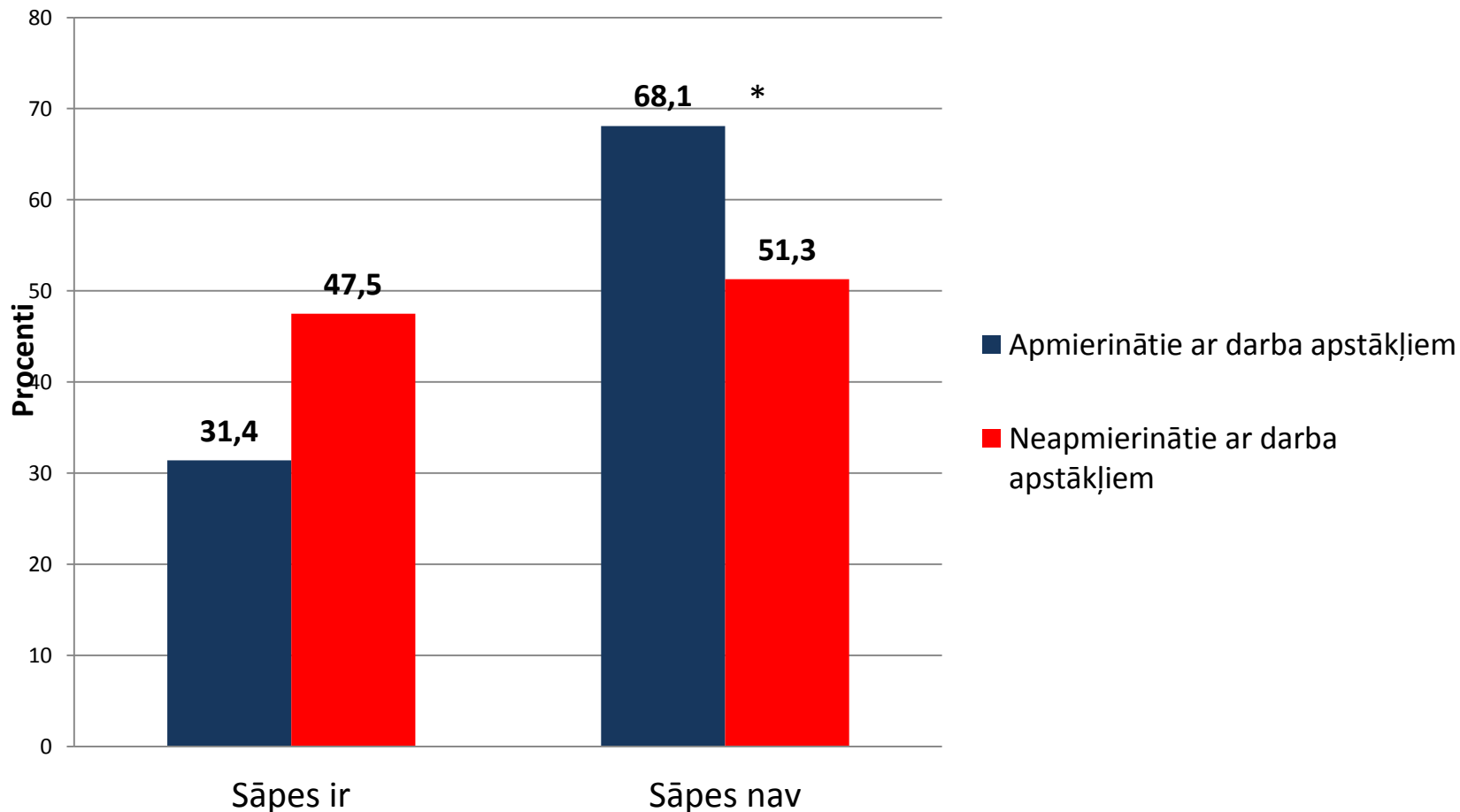
(Darba apstākļi un riski Latvijā 2012-2013: darba ņēmēji, kuriem pēdējā gada laikā ir bijušas sāpes, kas ilgākas par 3 dienām, n=810)

Sāpju izplatība nodarbināto vidū atkarībā no dažādiem darba vides un sociāliem faktoriem

Apmierinātība ar darba apstākļiem un sāpju izplatība nodarbināto vidū

* $p < 0,05$

Kategorija	Joma	Izmaksu noteikšana
Tiešās izmaksas		
Veselības aprūpes izmaksas		
Ambulatorās izmaksas	Vizītes pie ārsta (primārās aprūpes un speciālistiem)	Slimnīcas vai apdrošinātāja dati par vizītēm
	Ambulatorā ārstēšana	
	Neatliekamā palīdzība	
	Rehabilitācija (fizioterapija, arodārsts, sociālais darbinieks)	
	Zāles (recepšu un bezrecepšu)	Aptiekas dati
	Diagnostika (terapeitiskās procedūras un analīzes)	Radioloģiskie izmeklējumi un laboratorijas analīzes
	Medicīniskās palīgierīces	Iekārtu iegāde
Stacionāra izmaksas	Uzturēšanās slimnīcā ar akūtu diagnozi (bez ķirurģiskas iejaukšanās)	Slimnīcas vai apdrošinātāja dati par uzņemšanu, uzturēšanās laiku, terapiju
	Uzturēšanās slimnīcā ar akūtu diagnozi (ar ķirurģisku iejaukšanos)	
	Uzturēšanās slimnīcā bez akūtas diagnozes	Rehabilitācijas pasākumi Sociālās aprūpes centra veiktie pasākumi
Personīgās izmaksas	Transports	Transportēšanas attālumš, biežums, veids
	Pacienta laiks	Laiks, kas pavadīts, saņemot veselības aprūpi
	Aprūpes sniedzēja laiks	Laiks, kas pavadīts, sniedzot veselības aprūpi
Citas ar slimību saistītās izmaksas	Veselības aprūpe mājās	Veselības aprūpes pasākumi mājās
	Vides adaptācija	Dzīves vietas, darba vietas un transporta līdzekļa adaptācija
	Medicīniskās palīgierīces (bezrecepšu)	Medicīnisko palīgierīču iegāde
	Alternatīvā terapija	Terapeita veiktie pasākumi
Netiešās izmaksas		
Dzīves apstākļu maiņa	Sociālās aprūpes centri vai pansionāti	Sociālās aprūpes centru vai pansionātu veiktie pasākumi
	Mājas aprūpe	Formāli un neformāli mājas aprūpes pasākumi
Darba ražīguma izmaksas	Darba ražīgums	Darba nespējas atvaļinājums, zaudētā alga, arodslimības pabalsts, no darba aizgājušo cilvēku skaits, veselības traucējumi, kas ierobežo spēju normāli veikt ikdienas sadzīves funkcijas, darba ražīguma samazināšanās
Papildus izdevumi	Papildus izdevumi par transportu un pārtiku	Pārskats
Nemateriālās izmaksas		
 RĪGAS STRADINĀ UNIVERSITĀTE	Pacienta dzīves kvalitātes pazemināšanās, problēmas ģimenē, ietekme uz karjeras izaugsmi	Grūti nosakāms

Balsta un kustību sistēmas slimību izmaksas Latvijā

- Latvijā MSS izmaksā no 63,6 līdz 254,5 miljoniem latu katru gadu.
- 383 400 pacientiem Latvijā MSS rada īslaicīgu darba nespēju.
- 2008. gadā darba devēji Latvijā izmaksāja slimības pabalstus MSS slimniekiem par 551 000 dienām mēnesī – kopumā 65 miljonus latu.
- MSS slimību dēļ pirmreizējo invaliditāti ieguvušo cilvēku skaits Latvijā ir pieaudzis visstraujāk salīdzinājumā ar citām slimībām. 2004.g. tie bija 935, bet 2010.g. – 2600 cilvēku.

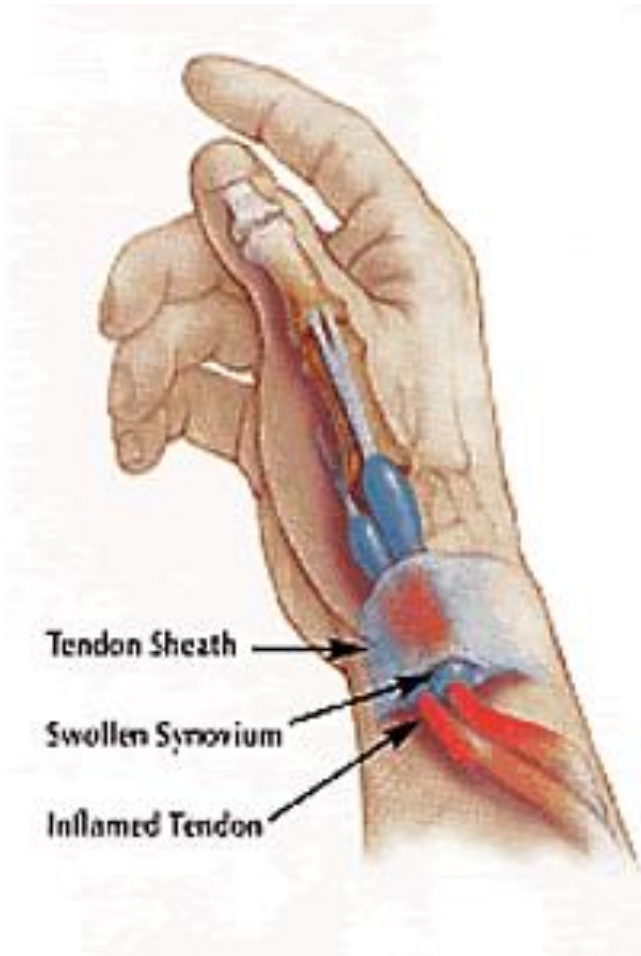
Fiziskās pārslodzes izraisītās arodslimības

■ Karpālā kanāla sindroms

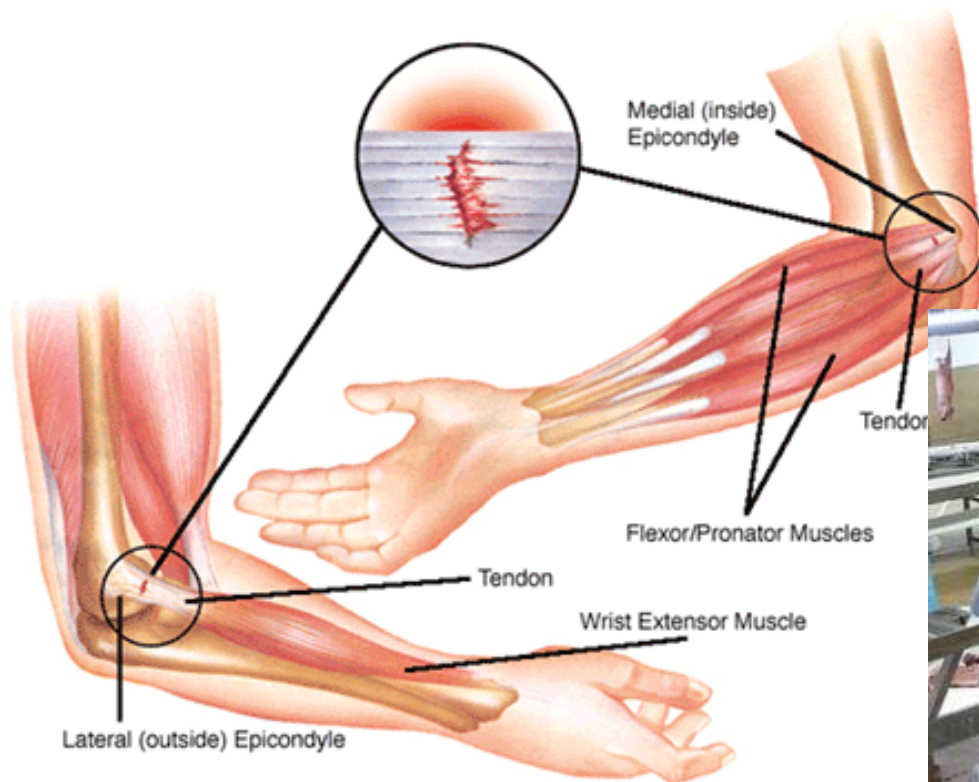
Fiziskās pārslodzes izraisītās arodslimības

■ Plauksta muskuļu cīpslu iekaisumi

Fiziskās pārslodzes izraisītās arodslimības

■ Elkoņa pauguru iekaisums

Fiziskās pārslodzes izraisītās arodslimības

■ Pleca locītavu bojājumi

Fiziskās pārslodzes izraisītās arodslimības

- **Mugurkaula slimības:**
 - kakla daļā

Cervical
Radiculopathy

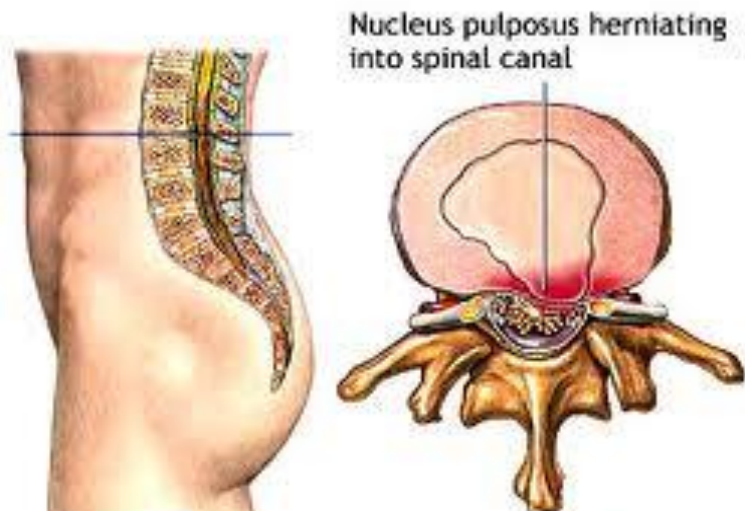

©MMG 2000

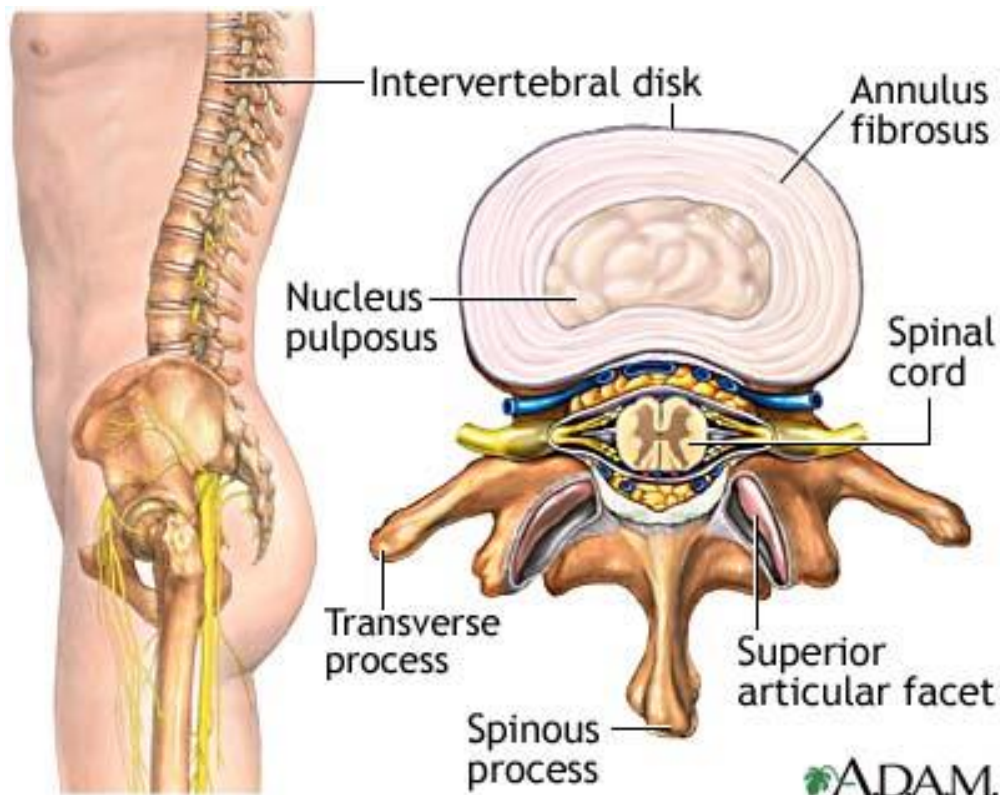
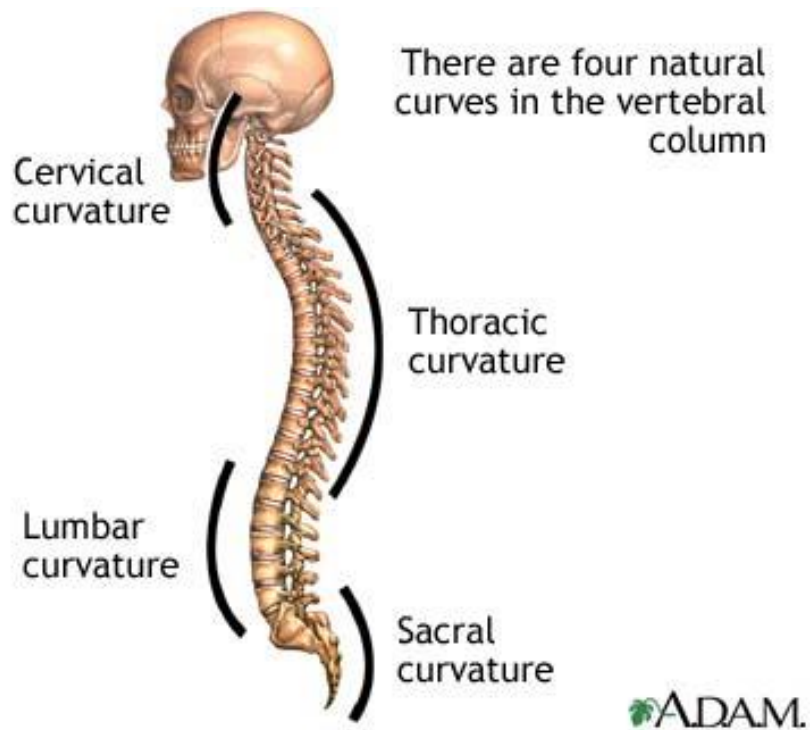

Fiziskās dinamiskās pārslodzes izraisīto arodslimību piemēri

- Starpskriemeļu diska trūce

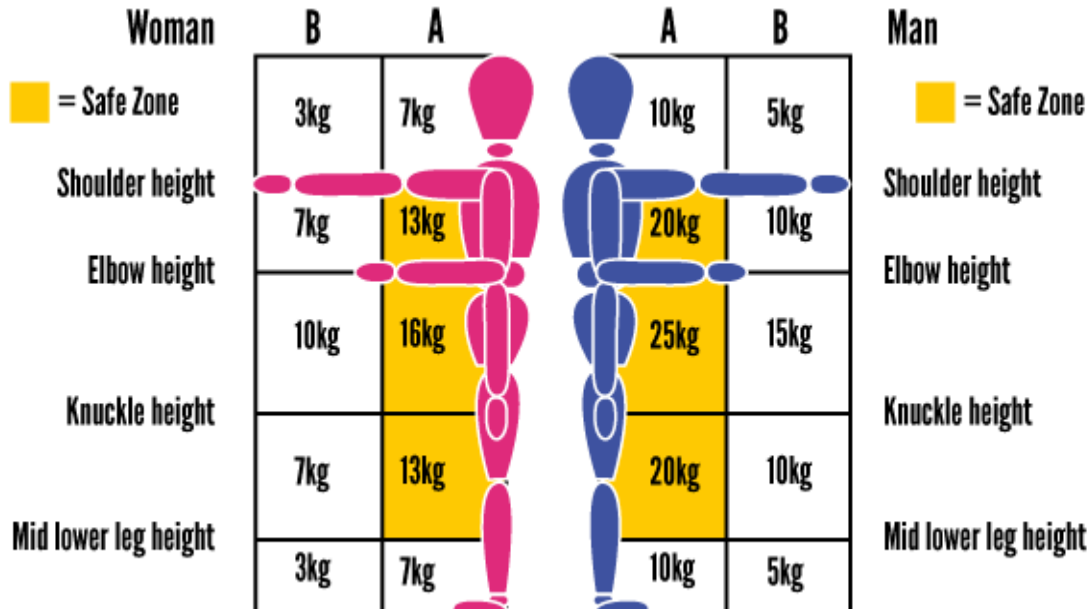
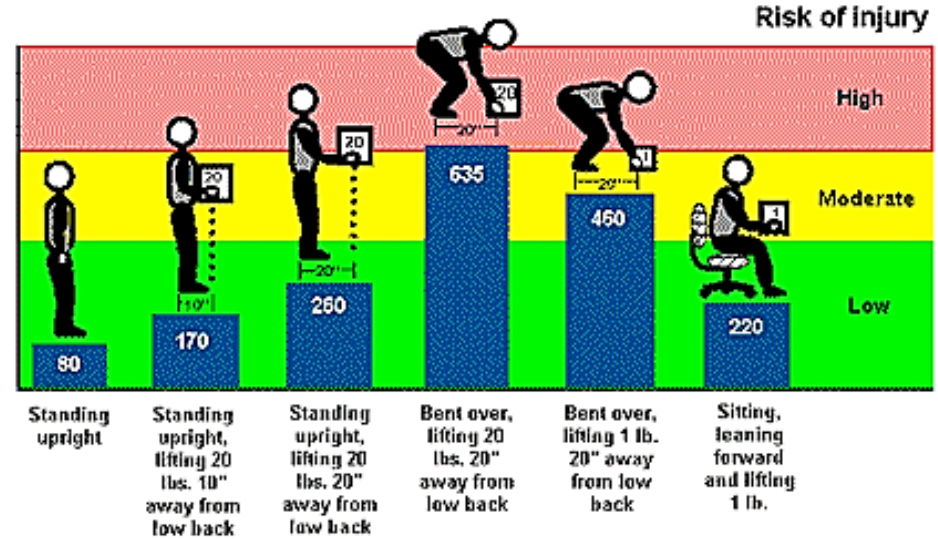

Mugurkaula patoloģija

Pareiza smagumu pārvietošana

Pounds of compressive force on lower back

Avots: <https://www.gonzaga.edu/Campus-resources/offices-and-services-A-Z/Human-Resources/Environmental-Health-And-Safety/Ergonomics/Safe-Lifting-Techniques.asp>

Avots: <http://www.dontpanicyouareonlymoving.com/the-diy-mover/safe-lifting-tips>

Nogurdinošs darbs stāvus - risinājumi

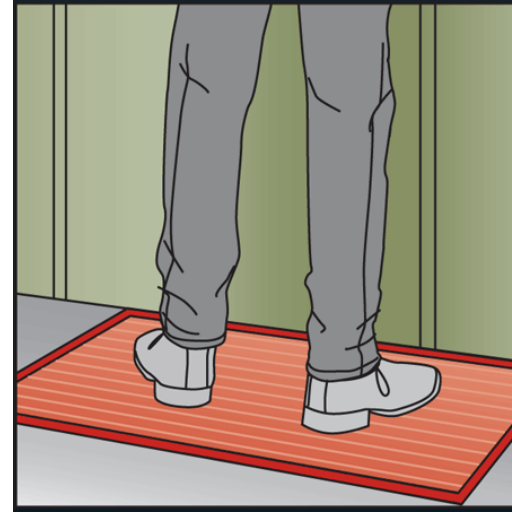
Ērti apavi

Kompresijas zeķes

Speciālie amortizējošie paklāji

Ortopēdiskas zolītes

**Atpūtas paužu laikā apsēsties,
pacelt kājas augšā.**

Ergonomisku risinājumu piemēri

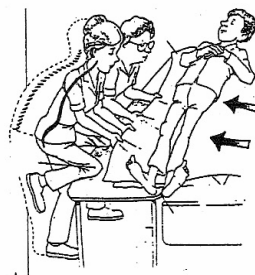
Ergonomisko problēmu risinājumi

Ergonomika medicīnas personāla darbā

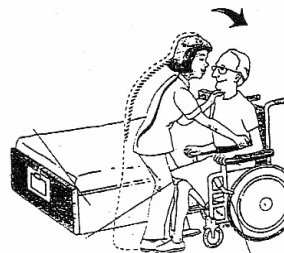

1) Pacienta parvietošana no vienas virsmas uz otru

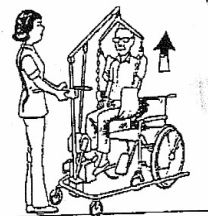
- ja iespējams, aicināt palīgu;
- pacients jānovieto uz plastiska matrača, uz kura ir uzklāts palags un kopā ar to
- pacientu ratiem jābūt vienā augstumā ar gultu;
- gan ratiem, gan gultai ir jābūt nofiksētiem un jāatrodas tieši blakus;
- uzliek vienu celi atbalstam uz ratiem, ja nepieciešams novieto pacientu tuvāk gultas malai;
- pacienti pārvieto divos piegājienos, vispirms uz ratu malu, tad uz vidus daļu;
- jāatceras par fizioloģiskajiem izliekumiem;

2) Pacienta pārvietošana uz ratiem

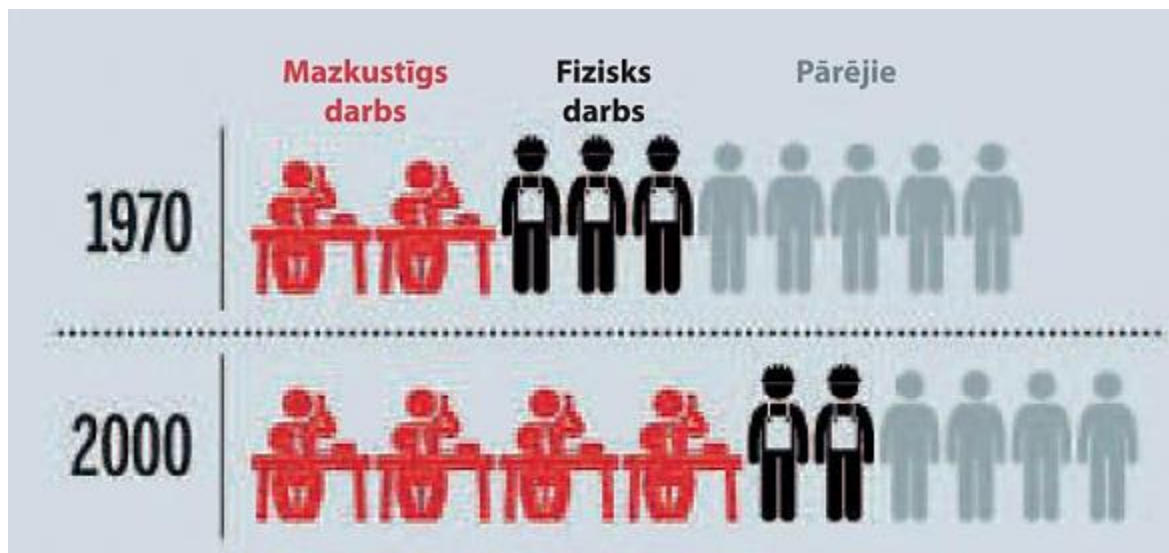
- gultas un riteņkrēsla augstumam jābūt vienādiem
- balstiet pacienta nespēcīgo kāju pie ceļa (vai abiem) ar savām kājām;
- pēc signāla pārvietojiet pacientu. pieceļot un vienlaicīgi veicot rotāciju (ar kājām):
- ceļi viegli saliekti, mugura līdzsvarā
- ja pacientam nepieciešams turēties, ļaujiet – pie elkoņa, rokas. bet ne pie kakla

3) mehāniskie palīgīdzekļi

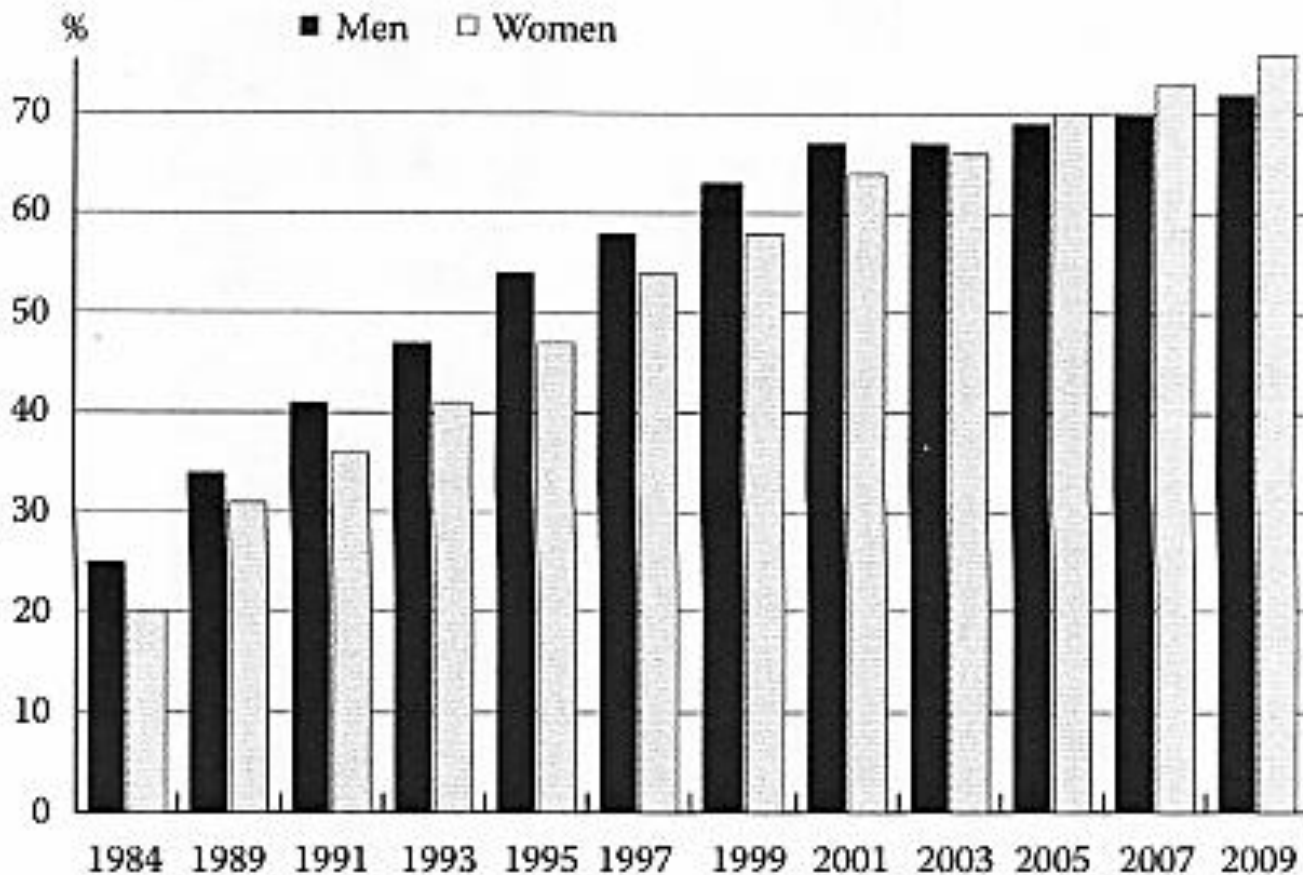
- izmantojiet mehāniskos liftus, lai pārvietotu pacientu no gultas, krēsla, tualetes utt.
- jāiemāca pacientu izmantot stienī iekārto trīsstūri. Tie var būt dažādā veida
- lai pārvietotu pacientu no gultas uz ratiem var izmantot veltni (slidināmo dēli)

Fizisks darbs vs. mazkustīgs darbs

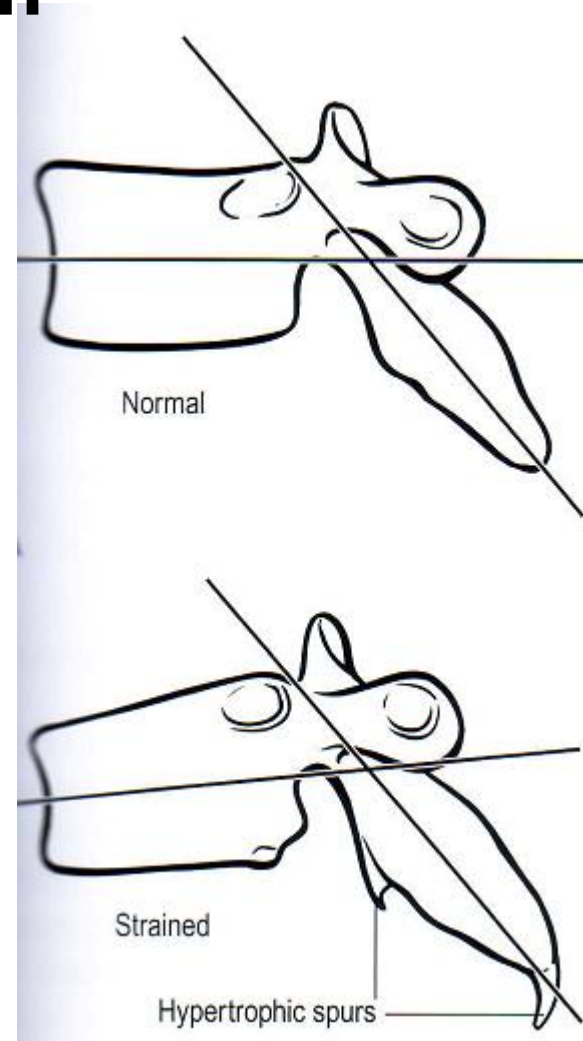
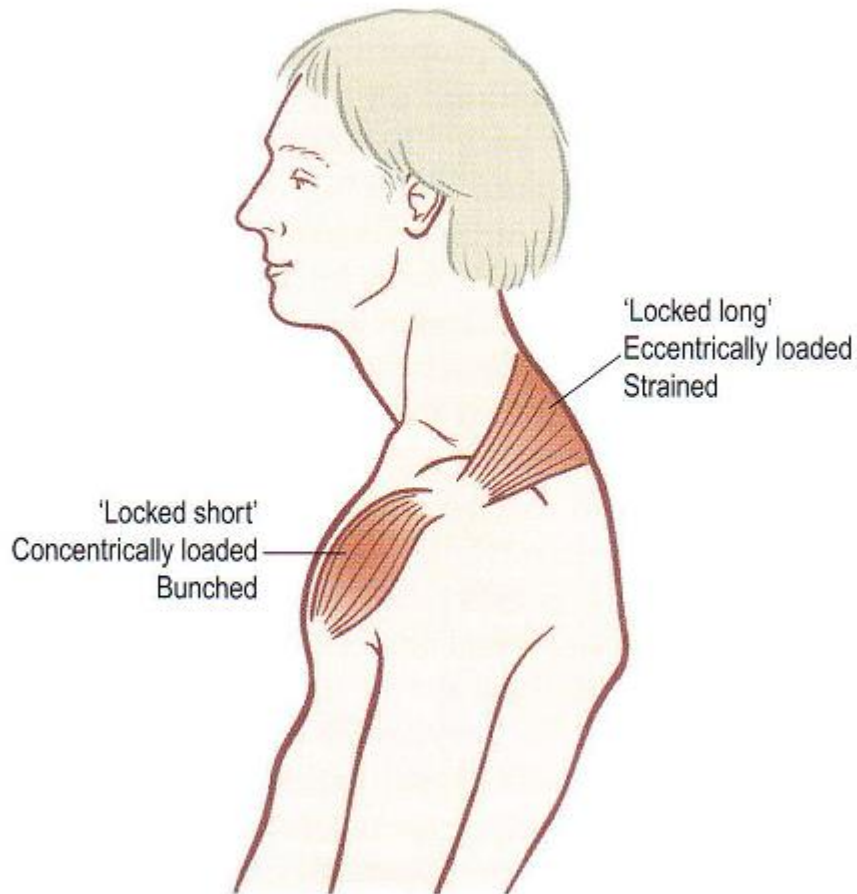

Darbs ar datoru 16-64 gadu vecu cilvēku vidū (%)

vismaz kādu daļu no darba dienas

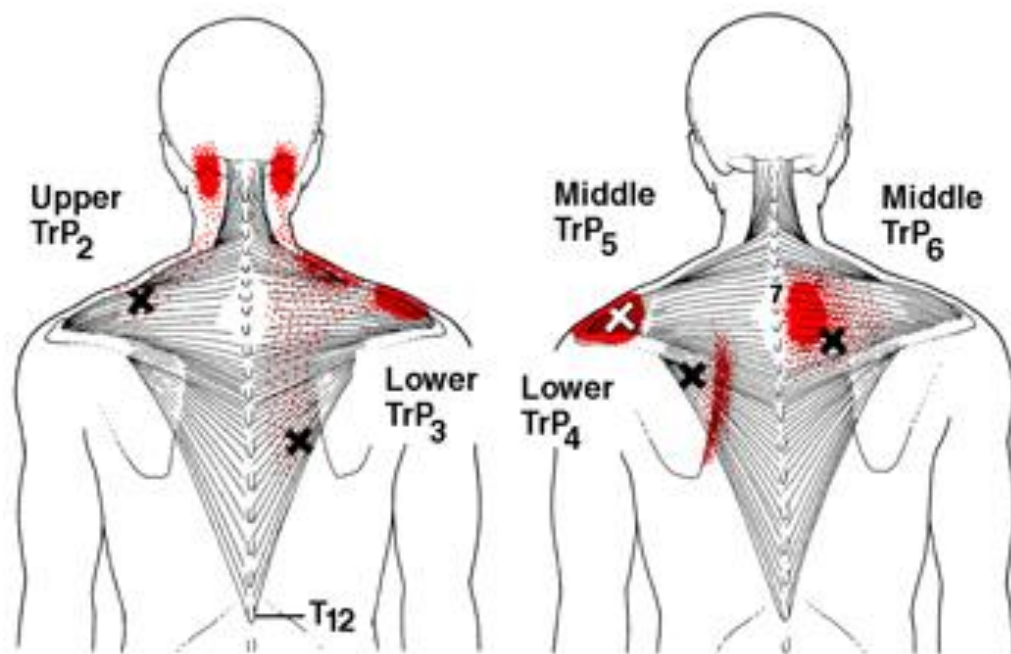
Statiskās slodzes ietekme uz kaulu struktūrām

Sāpīgi muskuļu sabiezējumi - trigeri punkti

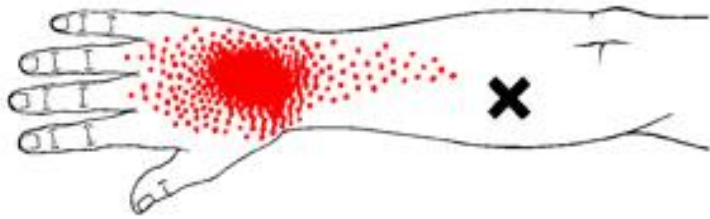

m.pectoralis major

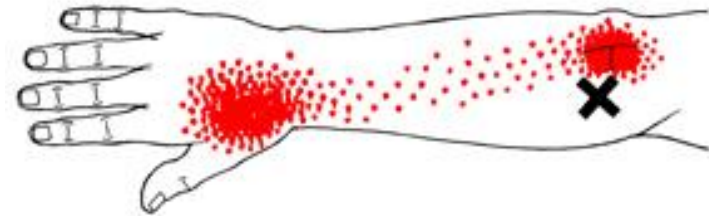

m.trapezius

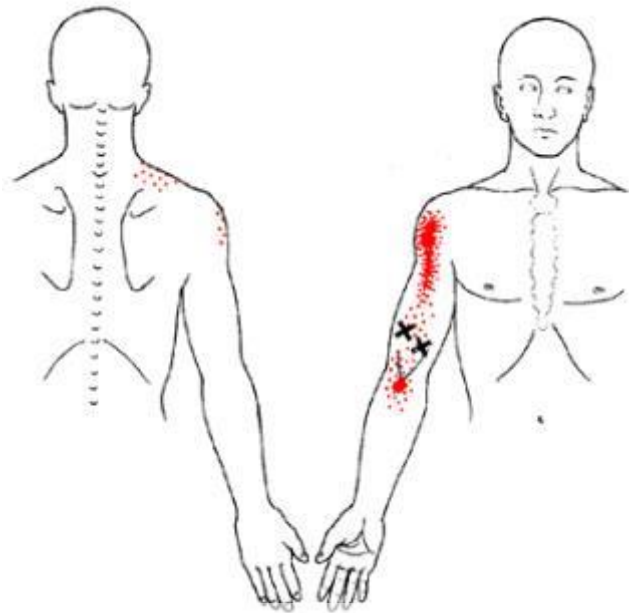
Trigera punktu biežākās lokalizācijas

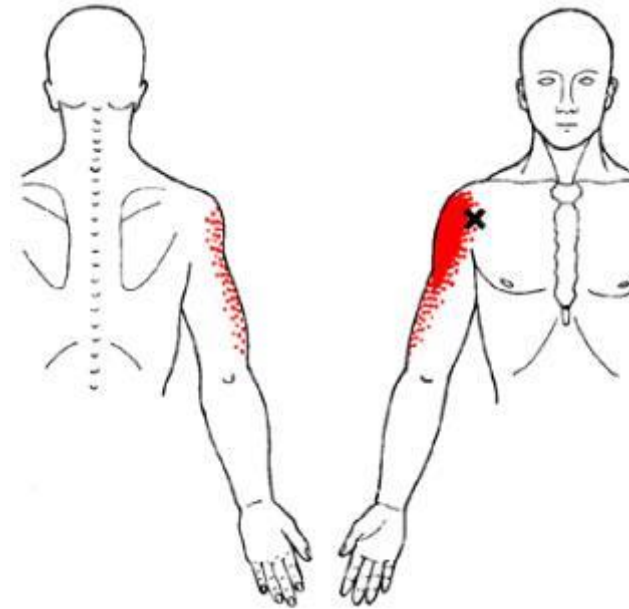
m.extensor carpi radialis brevis

m.extensor carpi radialis longus

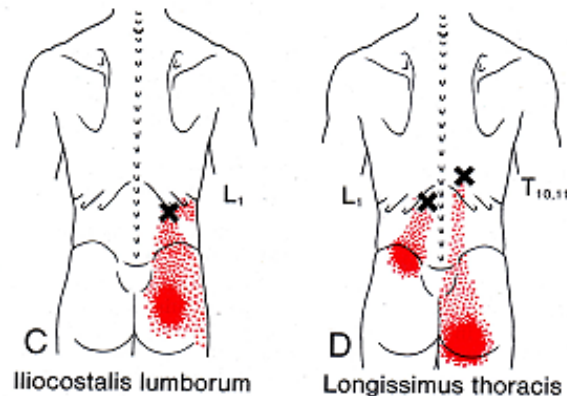
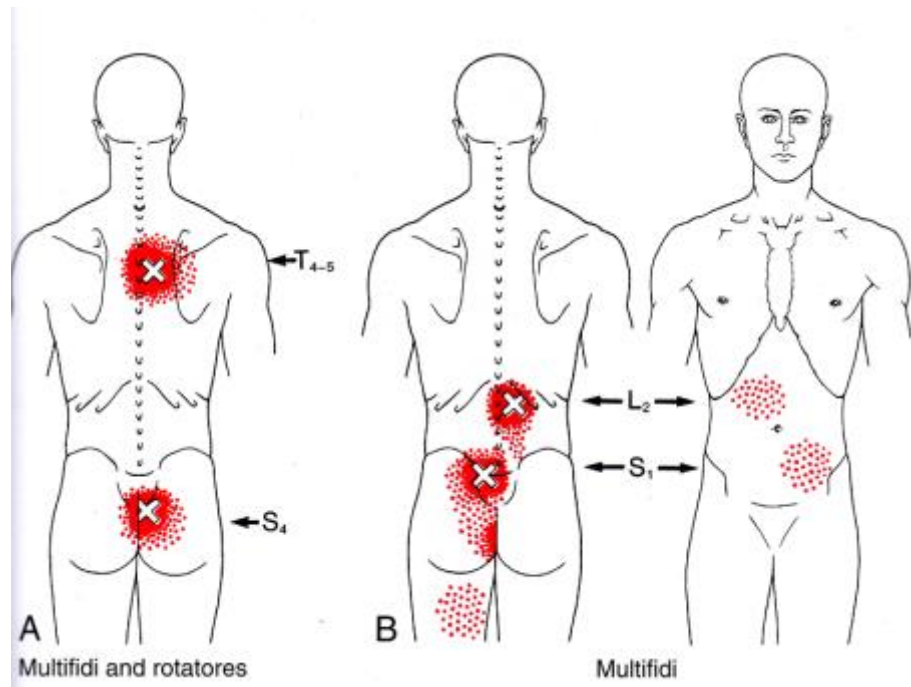
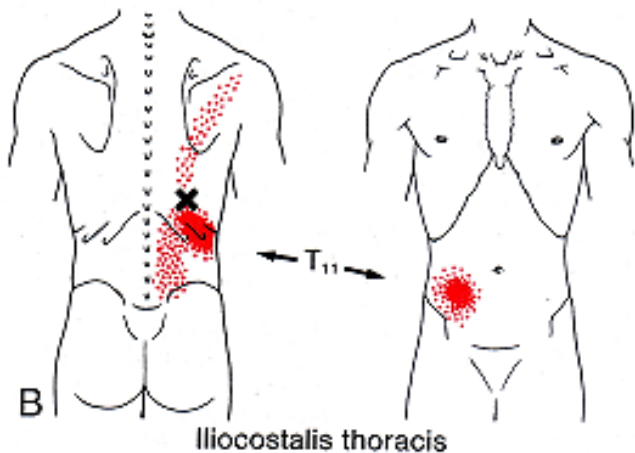
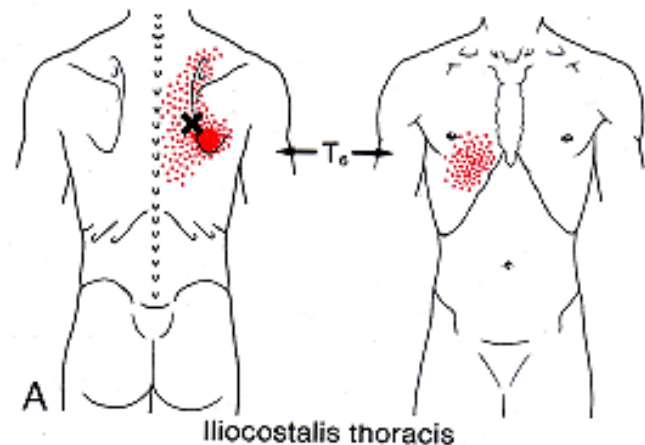
m.biceps brachii

m.deltoideus

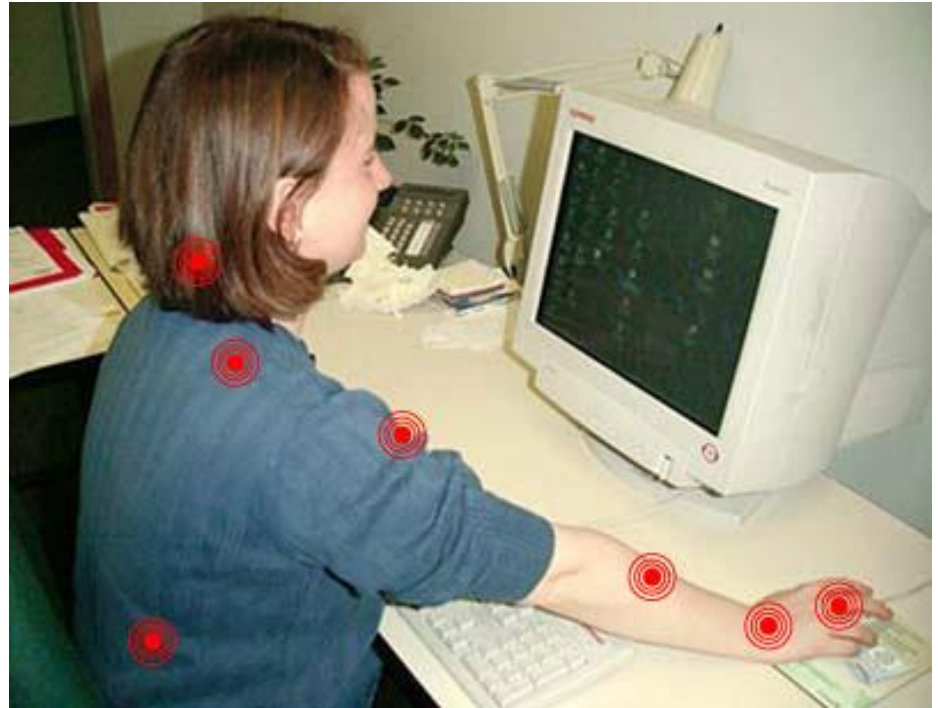
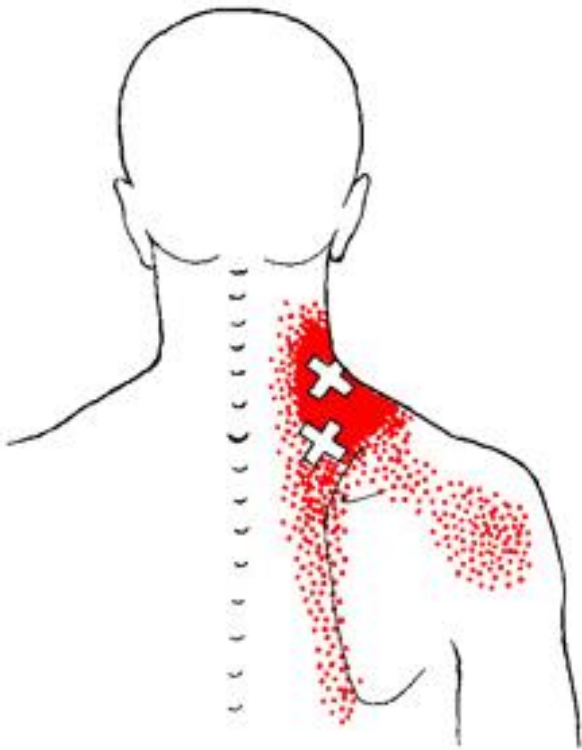
Trigera punktu biežākās lokalizācijas

■ Torakolumbālie paraspinālie muskuļi

Trigera punktu biežākās lokalizācijas

■ m.levator scapulae

Citi statistiskās slodzes izraisīti veselības traucējumi

■ Mazkustīguma un sēdošās pozas dēļ:

- samazinās muskuļu spēks, muskuļu cīpslu un saišu deģenerācija
- pasliktinās kustību koordinācijas spējas (pieaug nelaimes gadījumu un traumu risks)
- osteoporoze
- aptaukošanās
- locītavu artrozes progresēšana
- pasliktinās perifēriska asinsrite un audu apgāde ar skābekli
- pieaug sirds un asinsvadu slimību attīstības risks (arteriāla hipertensija, miokarda infarkts, insults u.c.)
- zarnu peristaltikas palēnināšanās (aizcietējumi, hemoroīdi,)
- pieaug cukura diabēta attīstības risks
- vēža attīstības riska palielināšanās? (krūts dziedzeru vēzis sievietēm, prostatas vēzis vīriešiem)
- miega traucējumi un uzņēmības pret stresa iedarbību palielināšanās

Neiekaisīgu balsta un kustību sistēmas slimību attīstības riska faktori

Vispārīgie faktori:

- ģenētiska predispozīcija
- novecošana
- aptaukošanās
- mazkustīgs dzīves veids
- muskuļu vājums
- stājas traucējumi
- psihosociāls stress
- traumas

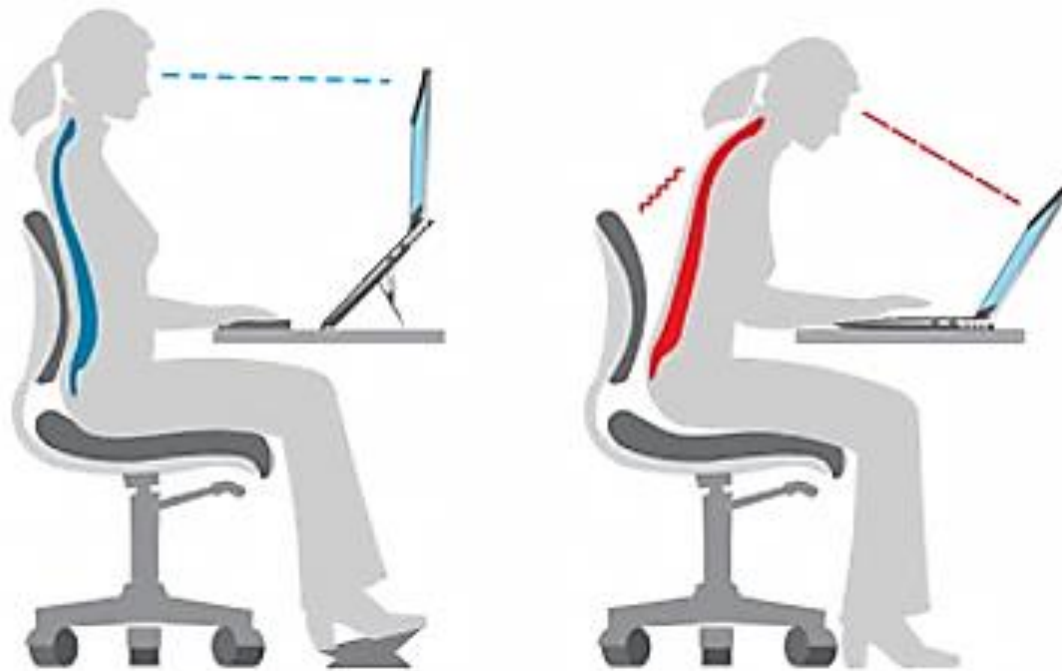
Ar darbu saistītie faktori:

- nemehanizēts darbs
- ātrs darba temps un atkārtotu kustību raksturs
- smagumu celšana un liela piepūle rokām
- piespiedu ķermeņa pozas (dinamiskas vai statiskas), bieža liekšanās vai griešanās
- segmentāla vai visa ķermeņa vibrācija
- lokāla vai visa ķermeņa pakļaušana aukstumam
- ergonomikas principu neievērošana
- nepietiekams atpūtas laiks

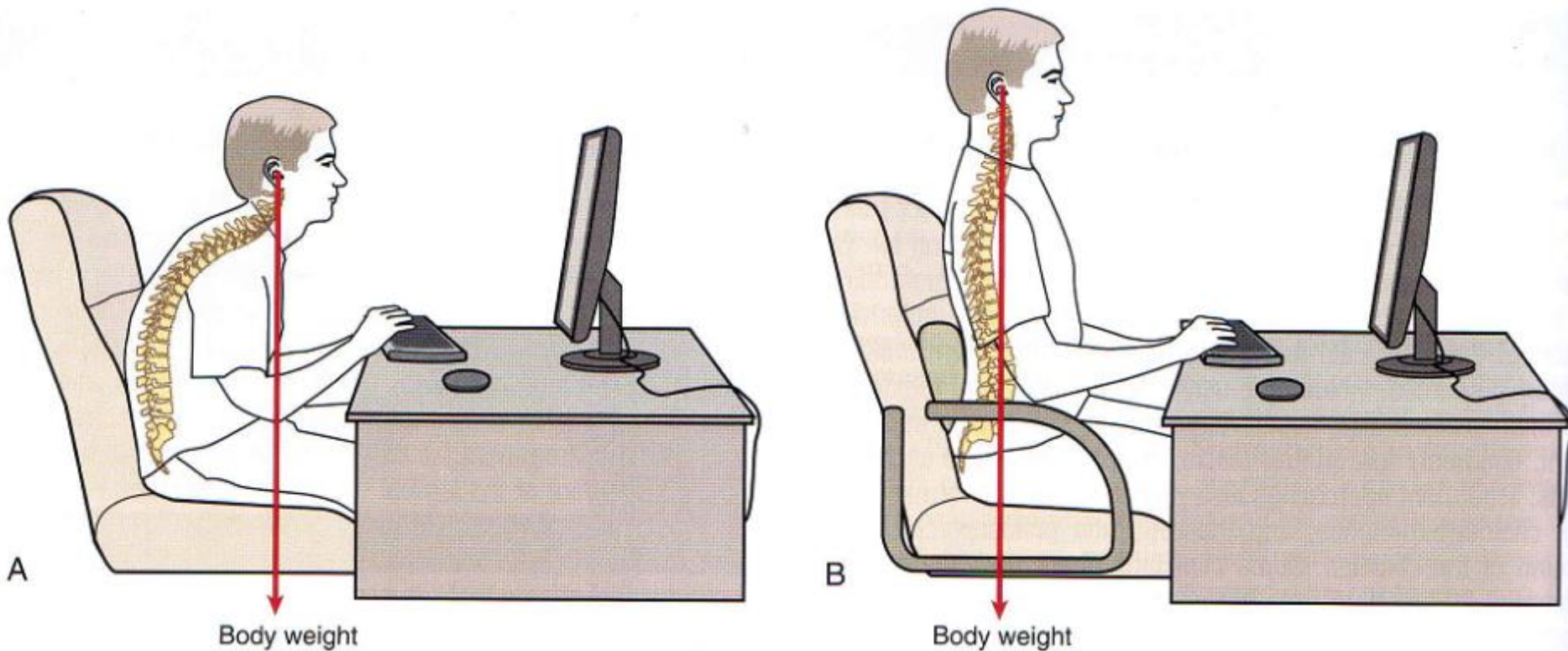
Statiskās slodzes izraisīto veselības traucējumu profilakse

- Darba organizācijas uzlabošana:
 - stimulēt darba uzdevumu mainīšanu darba dienas laikā
 - darba rotācija
 - dažādot darba uzdevumus, lai darbinieku pārslēgtu uz darbu citās darba pozās (vismaz sakopt kabinetu, atnest tēju kolēģiem utt.)
 - mainīt darba pozu dienas laikā (sēdus/stāvus, ar dominējošu labo/kreiso roku utt.)
 - veicināt staigāšanu pa trepēm, nevis izmantot liftu (piem., ieviest soļu skaitītājus un rīkot sacensības starp darbiniekiem)
 - apkarot stresu darbā
- Iekārtot darba vietu tā, lai to viegli varētu pielāgot darba pozas maiņai.
- Mazināt slodzi muskuļiem ar ergonomiskiem palīglīdzekļiem.
- Stimulēt brīva laika pavadīšanu **aktīvi**.

Darbs ar portatīvu datoru

Darbs ar stacionāru datoru

Neumann D.A. "Kinesiology of the Musculoskeletal System – Foundation for Rehabilitation", 2nd ed., 2010

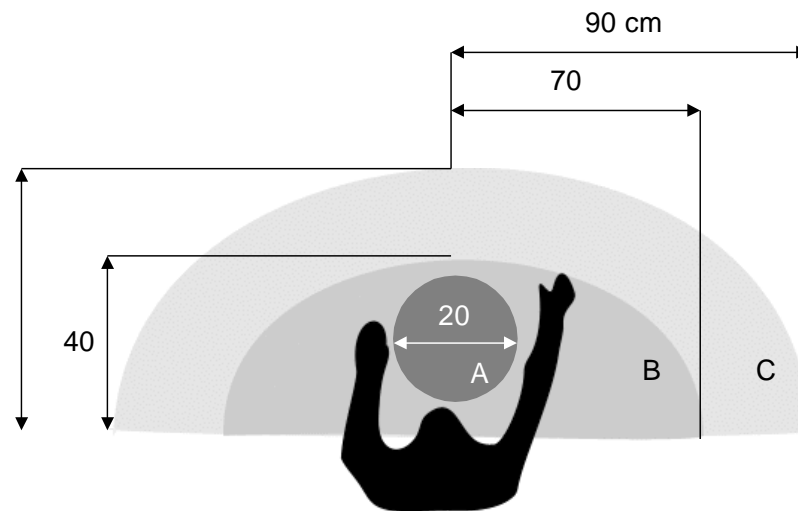
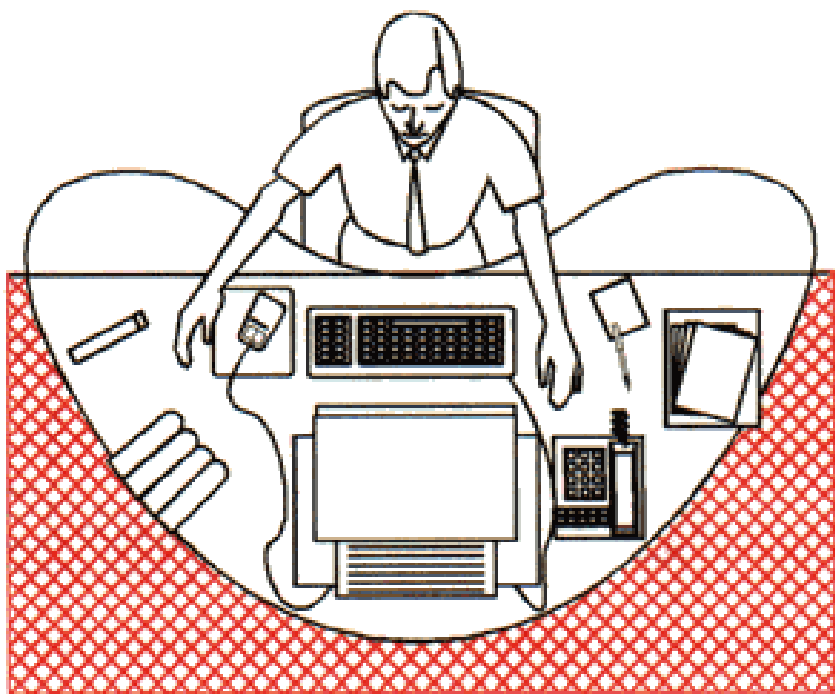
Ergonomika darbā ar datoru

Ergonomisko problēmu risinājumi

Ergonomiska darbavietas iekārtošana

Horizontāla darba virsma:

- A – optimāls darba lauks;
- B – īslaicīgu aktivitāšu lauks;
- C – retu aktivitāšu lauks.

- Pat vislabāk ergonomiski pareizi aprīkota darba vieta var kļūt par darbinieka veselības traucējumu cēloni, ja netiek normēta darba slodze.
- Jebkuram cilvēkam ir noteiktas fizisku un garīgu spēju robežas, kuras pārkāpjot vai ilgstoši strādājot uz izsīkuma sliekšņa, sākas veselības traucējumi.
- Psihoemocionāla spriedze darba vietā palielina veselības traucējumu iestāšanās varbūtību.
- Nodarbinot cilvēkus, obligāti jāvērtē darba slodze un darba režīms, lai būtu pietiekams laiks atpūtai, kad atjaunojas organisma rezerves.

- Sāpes vai diskomforts kādā ķermeņa daļā darba laikā vai pēc tā var būt svarīgs organisma signāls par to, ka darba vide ir neērta un nākotnē var izraisīt nopietnas veselības problēmas.
- Šos signālus nedrīkst ignorēt un paciest, jo sākotnējie balsta un kustību sistēmas funkcionālie traucējumi, turpinot strādāt neatbilstošā darba vidē, ar laiku pārtop par strukturāliem bojājumiem, kurus ir daudz grūtāk ārstēt.
- Identificējot un novēršot diskomforta cēloni (uzlabojot darba vides iekārtojumu un darba paņēmienus un režīmu), var palīdzēt pilnībā atgūt darbinieka veselību un darbaspējas

Ieteikumi nodarbināto veselības saglabāšanai

- Kvantitatīvi vērtēt ergonomiku katrā konkrētā darba vietā saistībā ar darbinieku individuālajiem parametriem.
- Atbalstīt uzņēmumā labvēlīgu atmosfēru, lai darbinieki nebaidītos atklāt problēmas darba vidē, un ieklausīties viņu teiktajā.
- Nodarbinātajiem dozēt slodzi, lai darba un atpūtas režīms atbilstu normatīviem.
- Nosūtīt nodarbinātos uz regulārām obligātām veselības pārbaudēm (arī uz OVP pirms stāšanās darbā).
- Obligātajās veselības pārbaudēs **neslēpt veselības traucējumus un sūdzēties ārstam par veselības problēmām.**
- Gadījumā, ja rodas kādas veselības problēmas, pēc iespējas ātrāk griezties pie ārsta un **negaidīt līdz pēdējam!**
- **Iemācīties pilnvērtīgi veselīgi atpūsties!**

Paldies par uzmanību!

